

Oldos Haksli

Category:

Filosofiýa, Goşgular, Hekaýalar, Kitapcy, Nukdaýnazar, Romanlar, Ýaz ywy şahyrlaryň we alymlaryň terjimehaly

написано kitapcy | 22 января, 2025

Oldos Haksli OLDOS HAKSLI

Oldos Haksli, dünýä belli iňlis ýazyjysy.

Oldos Leonard Haksli 1894-nji ýylyň 26-njy iýulynda Angliýanyň Godalming diýen ýerinde tanymal Hakslileriň maşgalasynda dünýä indi.

Gelejekki ýazyjy Eton kolležinde okap ýören döwürleri görejinden näsaglyk tapynýar we gözlerinden jyda düşmek howpy abanýar. Şol zerarly ol okuwyny taşlamaga mejbür bolýar.

Soňra ol Oksford uniwersitetuniň Balliol kolležinde okaýar. Haksli esasan romanlary we esseleri bilen giňden tanalýanam bolsa, çeper edebiýatyň beýleki žanrlarynda-da öndümlü işläp, ençeme hekaýalary, goşgulary, kinofilmler üçin kyssalary, senariýalary döretdi.

Oldos Haksli romanlarynda we esselerinde sosial kadalary we ideallary, ylymyň adamzat durmuşynda nädogry maksatlar üçin ulanylmaǵyny tankyt edýär.

Ýazyjy parapsihologiki we mistiki mazmunly pelsepeler bilen içgin gyzyklanypdyr we bu boýunça birnäçe makalalar, eserler ýazypdyr.

Hususanam «Gadymy pelsepe» («Perennial Philosophy») atly kitabynda filosofiýany gaýtadan ylmy jemgyýetçiliğiň üns merkezinde oturtmagy başarypdyr. Şeýle-de onuň «Gaýduwsyz täze dünýä» romany distopiýa žanrynyň naýbaşy nusgasy bolup durýar. Oldos Haksli 1963-nji ýylda ABŞ-da aradan çykýar.

■ «Üýtgeşik täze dünýä»

«Üýtgeşik täze dünýä» («О дивный новый мир» ýa-da «Прекрасный новый мир», iňl. «Brave New World») Haksliniň naýbaşy eseridir. Köplenç diýen ýaly biziň ýaşlarymyzyň hem «Brawo!»

görnüşinde ulanylýan iňlisçe «brave» sözi Şekspiriň döwründe «ajaýyp» diýen manyny berýärdi, ýagny eseriň adynyň asyl manysy «Ajaýyp täze dünýädir».

Romanda beýan edilýän wakalar Londonda, heniz gelmedik bir döwürde – XXVI asyrda bolup geçýär. Wakalar distopiki dona bürendirilen. Ösüp barýan tehnologiá, ýewgeniki usul we gipnopediá (ukudaka öwrenmek) arkaly jemgyyet doly üýtgedilen ýagdaýa getirilen. Aslynda eseriň gürrüň berilýän dünýäsi utopiki we fantastiki suratlandyrma ýaly bolubam görnüp biler, ýöne bu ironiki bir utopiá bolup, eserde adamzat sagdyn durmuşda ýasaýar, tehnologiá diýseň ösen we garyplyk doly ýok edilen, hemme halklaryň deň hukukly we hemmeleriň hemişelik bagtyýarlygy berkarar edilen dünýä suratlandyrylýar. Şeýle-de bolsa, ironiki ýagdaýda bu üýtgesmeleriň ählisine kimler üçin juda ähmiýetli bolan ençeme gymmatlyklaryň ýok edilmegi bilen ýetilipdir. Bu dünýäde maşgala, medeni köpdürlilik, sungat, edebiyat, filosofiá diýilýän zatlardan nam-nyşan ýok. Ford täze dünýäniň hudaýydyr. Aýratynam absolýut aýsy-eşreti diňe jynsy gatnaşykda bolmakda we organizme edýän täsiri iň minimal derejä düşürilen soma atly narkotiki serişdäni ullanmakda görýän jemgyyet ahyrynda gedonistik jemgyýete öwrülýär.

Romanyň ady Şekspiriň «Tupan» pýessasynyň gahrymany Mirandanyň 5-nji perdäniň birinji sahnasyndaky çykyşyndan alnypdyr:

“O wonder!
How many goodly creatures are there here!
How beauteous mankind is!
O brave new world,
That has such people in’t!”

Ýagny:

«Şunça-şunça görkli janly-jandarlar,
Gidip-gelip, gelip-geçip dur mundan.
Neneň-niçik ajaýypmyş adamzat,
Ger kimde bar bolsa şeýle dünýäsi,
Yaşasyn bu ýowuz, üýtgesik dünýä!»

Oldos Haksli bu romany 1931-nji ýylda Angliýada ýaşap ýörkä ýazýar. «Üýtgeşik täze dünýä» onuň başinji we ilkinji antiutopiki (ýa-da distopiki) äheňde ýazan romanydyr. Eser rus ýazyjysy Ýewgeniý Zamýatiniň «Biz» diýen distopiki romanyndan ýiti täsirlenmeleri öz içine alýar.

■ Eseriň käbir personažlary:

◊ Bernard Marks

Alfa-art psihsiology Marks siwilizasiýanyň turuwbaşdan kesgitlenen şertlerine meýletin razy bolmaklary üçin taýýarlanan we şertlendirilen döwrebap adamlaryň arasynda duýgy diýilýän zadyň nämedigine düşünýän aýratyn adamdyr. Muňa garamazdan Marks Londonyň Inkubasiýa we şertlendiriş merkezinde özünü betbagt duýýar. Sebäbi ol fiziki taýdanam beýleki alfa-artlardan tapawutlanýar (ýagny boýy kelte). Şonuň üçinem ol kemsidilmä duçar bolýar. Hatda onuň emeli ganyna spirtiň köp goşulandygyny aýdýarlar. Ýeke galmaǵa bolan isleg, mejburý jynsy erkinligiň öñi-ardy görünmeýän keýpi-sapasyndan ýaňa bizar-peteňi çykan Bernard gaçmagy niýetine düwýär. Şonuň üçin onuň öñki ýasaýyş şertleriniň häzirem dowam edýän az sanly wagşy zolaklarynyň birine (Nýu Meksika) eden syýahaty derdine dowam bolmadygam bolsa, yzyna gaýdanda ýany bilen Londona gelen «Wagşy» tehnologiki siwilizasiýanyň gelip ýeten derejesine başga bir nukdaýnazardan baha berýär. «Wagşy» olara nämeleri ýitirendiklerini ýatladýar.

◊ «Wagşy» (John the Savage)

Lindanyň we Tomasyň ogly. Täze dünýäniň ýasaýjysy Linda Nýu Meksikada gezip ýörkä Jondan göwreli bolýar. «Wagşy» eline düşen ýeke-täk kitap bolan Şekspiriň eserini durmuşyna çelgi edinýär. Ol bu dünýä şahyrana göz bilen seredip, göýä sırkiň oýunçy maýmyny hökmünde getirilen ýeri bolan Täze dünýäniň bolgusyzlyklaryna sonetler we pýessalar bilen garşı gitmäge çalyşýar. Ýone Köne dünýäde «kesekidigi» ýa-da «teniniň reňkiniň başgadygy» üçin jemgyýetden çetleşdirilen, Täze

dünýäde bolsa ýaşar ýaly ibaly ýer tapmadyk «Wagşynyň» ruhy dünýäsi bu agyr göreše döz gelip bilmeyär.

■ Romandaky personažlaryň adynyň alnan şahsyyetleri

- ◊ Bernard Marks – Bernard Šou we Karl Marks,
- ◊ Lenina Krown – W.I.Lenin we Fanýa Kaplan (F.Kaplan – Leniniň janyna kast etjek bolup, şowsuzlyga uçran şahs);
- ◊ Polli Troskiý – Lew Troskiý;
- ◊ Benito Huwer – Benito Mussolini we Gerbert Huwer;
- ◊ Gelmult Watson – German won Gelmult we Jon B.Watson;
- ◊ Darwin Bonapart – Napoleon Bonapart we Çarlz Darwin;
- ◊ Gerbert Bakunin – Gerbert Spensr we Mihail Bakunun;
- ◊ Mustafa Mond – Mustafa Kemal Atatürk we Alfred Mond;
- ◊ Primo Mellon – Migel Primo de Riwera we Andre Mellon;
- ◊ Sarožini Engels – Fridrih Engels we Sarožini Naidu;
- ◊ Fifi Bradlaugh – Çarlz Bradlaugh;
- ◊ Žan-Žak Habubulla – Žan Žak Russo we Habubulla han. Ýazyjy şahyrlaryň we alymlaryň terjimehaly